

L'adequació de la primera novel·la de Mercè Rodoreda a la normativa fabriana: una aproximació al model de llengua de *Soc una dona honrada?*

RUT NOLLA BERTRAN
Universitat Rovira i Virgili

1. INTRODUCCIÓ

Les novel·les de Mercè Rodoreda són, sens dubte, la producció literària més coneguda de l'escriptora. Les publicades després de la Guerra Civil, amb què es convertí en autora de ressò, han enlluernat els seus orígens com a novel·lista, que altrament ella mateixa s'encarregà de desdibuixar quan va rebutjar incloure en les seves *Obres completes*, de 1976, les novel·les anteriors a *Aloma*; text que sí que decidí reescriure (Cortés, 1997, p. 7, 21).

Aquestes obres, tanmateix, són cabdals per a il·lustrar el model de llengua de la narrativa rodorediana primerenca. Més enllà de l'estil i els arguments que presenten, és el factor lingüístic el que diferencia la resta de la seva producció de les «primeres novel·les»; etiqueta amb què, d'acord amb la tradició acadèmica, es coneixen les cinc que l'autora va escriure als anys trenta: *Soc una dona honrada?* (1932),¹ *Del que hom no pot fugir* (1934), *Un dia de la vida d'un home* (1934), *Crim* (1936) i *Aloma* (1938).

Totes cinc són una eina fonamental per a analitzar la influència de Pompeu Fabra en els escrits de Rodoreda perquè, tot i que ja ha estat estudiada a través

1 En la bibliografia sobre Mercè Rodoreda hi ha dues tesis que defensen anys diferents de publicació de *Soc una dona honrada?*. Segons Neus Real, hauria vist la llum el 1932 —any tradicionalment acceptat pels estudiosos—, però segons Roser Porta la primera novel·la hauria sortit el 1933. Real s'ateny a factors contextuals —com ara els errors de datació de llibres en l'època—, mentre que Porta reivindica que la crítica de la dècada sempre la cités amb el 1933 com a any de publicació (Escudero, 2021, p. 37).

de mètodes històrics i biogràfics, encara no s'ha comprovat l'impacte inicial de l'obra fabriana en la llengua de l'escriptora.² Per això ens hem proposat fer una anàlisi ortogràfica, morfosintàctica i lèxica de *Soc una dona hornada?*³ partint de les *Normes ortogràfiques* (1913), la *Gramàtica catalana* (1918) i el *Diccionari general de la llengua catalana* (DGLC) (1932), i amb el suport de les *Converses filològiques* (CF).⁴ Cal remarcar que la novel·la, finançada amb diners de la butxaca de Rodoreda, es publicà, en principi, sense la intervenció d'una segona mirada, que no s'esmenta enlloc.

L'estudi pretén comprovar, només en termes qualitius, la hipòtesi que la primera novel·la de Rodoreda s'adequa als preceptes fabrians, si més no ortogràfics i gramaticals. Els focus de l'anàlisi, duta a terme manualment perquè l'obra no està digitalitzada, s'han establert seguint estudis similars sobre el model de llengua de Joan Puig i Ferreter i la seva adequació a les normes de Fabra (Domingo i Ginebra, 2008, p. 91-110; 2012, p. 61-71).

2. L'ADEQUACIÓ ORTOGRÀFICA DE LA NOVEL·LA

Abans de l'esclat de la Guerra Civil, els escriptors catalans van adoptar postures ben diverses —i de vegades fins i tot també canviants— en relació amb la normativa fabriana. Mercè Rodoreda, d'acord amb la recerca feta fins avui dia, fou dels autors generalment fidels als postulats de Fabra durant la seva joventut. No és d'estranyar si tenim present «la preocupació lingüística i expressiva de l'autora» (Real, 2005, p. 109), així com el lligam que tenia amb el Mestre en l'àmbit intel·lectual però també personal, que en bona part explicaria que el model de llengua de les novel·les que va escriure durant el franquisme continués sent fidel a la normativa (Escudero, 2018, p. 150-154).

Quan es publicà *Soc una dona honrada?*, feia ja anys que havien aparegut les *Normes ortogràfiques* i la *Gramàtica catalana*, i el *Diccionari general de la llengua*

2 Entre aquests estudis cal destacar, principalment, la tesi doctoral de Carles Cortés (1997).

3 Per a l'anàlisi, hem consultat la primera edició de la novel·la, citada en la bibliografia i sense data de publicació impresa. Quan n'indiquem exemples, farem referència directament al número de pàgina. La novel·la es publicà amb el títol *Sóc una dona honrada?*, al verb del qual, atenint-nos a la normativa vigent, hem suprimit sistemàticament el diacrític, igual que fan per regla general estudiosos i institucions de referència amb casos paral·lels com *Feliçment, jo soc una dona*, de Maria Aurèlia Capmany.

4 Hem partit de l'edició de les *Converses filològiques* publicada el 2010, dins les *Obres completes* de Pompeu Fabra. Hem citat l'edició en les referències bibliogràfiques, però, en les explicacions, a més d'aportar-ne la pàgina, darrere l'abreviació CF indiquem també el número de la conversa d'acord amb aquesta darrera edició, per a facilitar-ne la identificació.

catalana tot just veia la llum. En contra de la hipòtesi plantejada, però, Rodoreda es desmarcà dels preceptes fabrians, també en l'ortografia i la morfosintaxi, i en alguns dels aspectes més destacats en les CF, que sovint eren el contacte més directe que tenien amb la normativa tant el públic com els escriptors.

Pel que fa a l'accentuació, en la novel·la hi ha errades de tota mena: des de paraules a les quals manquen o sobren accents fins a d'altres en què se n'utilitzen d'aguts quan haurien de ser greus, i viceversa. En les CF s'advertí en diverses ocasions de la problemàtica accentual: «l'ortografia dels accents no exigeix sinó la coneixença d'unes quantes regles generals simplíssimes i d'una curta llista de paraules» (205). Encara més, Fabra dedicà unes quantes ratlles a aconsellar els lectors perquè evitessin confusions amb els tipus d'accents, on els recomanava integrar màximes com «que la *e* i la *o* porten l'accent agut en totes les terminacions verbals» que els permetessin, i que podien, en tant que barcelonins, «fàcilment accentuar qualsevol mot sense haver de recórrer a la pronunciació» (CF 690).

A *Soc una dona hornada?*, però, hi manquen accents en paraules com ara *luxuria* (p. 50), *pero* (p. 67) o *l'Àfrica* (p. 89); en sobren a *métge* (p. 24), a *fóres* (p. 154) i a *Tant de bò!* (p. 159), o no són els adequats a *de debó* (p. 123) o *estòmac* (p. 131), entre d'altres casos. Així mateix, sovint s'hi fan palesos errors ortogràfics derivats de la neutralització de les vocals palatals semioberta [ɛ] i semitancada [e] i de la medial oberta [a] en posició àtona, com és sabut característica —entre d'altres dialectes orientals— del parlar barceloní de l'escriptora. De l'articulació d'aquestes tres vocals com a palatal semitancada [ə], se'n deriven errors com ara *erbequina* (p. 7), *encarquerat* (p. 19), *matelàs* (p. 29), *llemínadures* (p. 50) o *pol-saguera* (p. 186), entre molts; al marge d'*enrrera* (p. 14, 16, 64, 106, 184), *darrera* (p. 55, 56, 90, 156), *recó* (p. 23, 30, 34, 80, 89, 92) o similars, que a l'inici dels anys trenta sí que seguien les regles d'ortografia aleshores vigents i apareixien així en el DGLC (Fabra, 1932, p. 1435).

D'altra banda, hi ha altres escriptures errònies relacionades amb el consonantisme, com ara *moxaines* (p. 32), que en certa manera podrien veure's també com a condicionades pel parlar de Rodoreda: si en casos com aquest se segregués la *iod* en el parlar barceloní, probablement l'obra no tindria aquest tipus d'errades, que les *Normes ortogràfiques* ja rebutjaven: «El *sò* de *x* palatal, es representarà per *x* en general i per *ix* darrera de *a*, *e*, *o* o *u* que no formi part d'un diftong» (Fabra, 2007 [1913], p. 198).

L'ortografia també es veu afectada, en menor mesura, per la influència de la d'altres llengües: trobem paraules mal escrites com *chalets* (p. 16) o *cualsevol* (p. 16). Del primer cas, Fabra en parlà expressament en les CF: «Quan avui, prenem al francès un mot amb *ch*, cal que donem a aquest dígraf la valor de *x*» (301). Sobre el segon, les mateixes *Normes ortogràfiques* estableixen que «[s]usarà *q* i no *c*

davant de *u* asil·làbica, la qual s'escriurà amb dièresi (*ü*) davant de *e* i de *i*, i sense davant de *a* i de *o*», si bé Rodoreda no seguí sempre aquesta consigna (Fabra, 2007 [1913], p. 196).

Ara bé, sobretot s'hi presenta una confusió de les grafies *ç*, *s* i *ss*, en l'ús de les quals vacil·lava l'autora: per exemple, a *cançada* (p. 9, 22), *trapaceres* (p. 44), *assistir* (p. 84) o *precissió* (p. 93). De manera puntual aquests errors tenen alhora, en determinades oracions, repercussions fòniques i, per tant, poden conduir a canvis semàntics en la lectura, com observem en el següent passatge, en què no es diferencia la tercera persona del plural del present d'indicatiu de *pressentir* de la de *presentar*: «diguin el que diguin les receptes ell les manega com vol. Això, com és natural, no ho sap gairebé ningú; només cal creure que els malalts ho presenten i en el poble n'hi ha pocs» (p. 12).

Tampoc no es compleixen les *Normes* en escriure *fàstigs* (p. 114), *temoreg* (p. 130) o semblants (Fabra, 2007 [1913], p. 199-200), ni quan, en el cas de l'apostrofació, hi ha fragmentacions d'un únic mot del tipus *d'esesperança* (p. 41) o *d'alta-baix* (p. 133), o errors en determinades construccions pronominals com «No m'en parli» (p. 28), encara que en siguin ben pocs.

Les analogies i les confusions de formes diferents juguen un paper important entre els casos d'inadequació de *Soc una dona honrada?* a la normativa. Algun cop Rodoreda no distingia la conjunció adversativa *sinó* de la conjunció condicional *si* seguida de l'adverbi de negació *no* —«Sort que ella va fugir *sinó* no sé pas com ens haurien enxampat» (p. 184)— o, en més ocasions, l'adverbi *enlloc* amb la locució preposicional *en lloc de* —«enlloc de desplaure'ns ens plauen»— (p. 72). En especial confongué, en tota la novel·la, l'ús de la conjunció *que* amb el pronom interrogatiu o adverbi exclamatiu *què*, en contextos com «Després d'una estona, no sabent que dir» (p. 132) o «Què bonica la neu» (p. 57). En alguna ocasió, a banda, tampoc accentuava el pronom relatiu darrere de preposició: «No sé perquè, però hi ha instants en que t'és igual la veritat com la mentida» (p. 180). Fabra exposà aquesta mena d'errades, vinculades evidentment a qüestions morfosintàctiques, al final de tot de la *Gramàtica catalana*: «Convé de no confondre *perquè* (en un sol mot), conjunció causal o final, i *per què* (en dos mots), combinació de la preposició *per* amb el pronom relatiu o interrogatiu *què*» (Fabra, 1995 [1918], p. 135).

Tal com observem en aquest darrer exemple, en repetides ocasions no escrivia separat el *per què* de les interrogatives indirectes, encara que el Mestre hi insistís en les CF (381). Això no vol dir que, malgrat tot, en alguna ocasió Rodoreda sí que s'adequés totalment o parcial a la normativa: «¿És que pot hom deixar descreure per què hi ha qui no creu en res?» (p. 88) o «Què gemat i bonic i escabellat és aquest pi, i que blau el cel» (p. 176).

Aquests serien els principals desacords de l'ortografia de la novel·la respecte a la normativa, si no tenim en compte la manca d'accents en majúscules ni tampoc errors evidents de picatge, ni la grafia d'estrangerismes, antropònims o topònims, que no es discutia en la normativa.

3. L'ADEQUACIÓ GRAMATICAL DE LA NOVEL·LA

En l'ajustament de la morfosintaxi als preceptes de Fabra, *Soc una dona honrada?* presenta una àmplia casuística: des d'aspectes en què Rodoreda va seguir tant les normes com les recomanacions del gramàtic fil per randa fins a d'altres en què feu el contrari o, com a mínim, vacil·là en l'escriptura. Hi destaca l'ús reiterat del verb *caldre* o de la perífrasi verbal modal d'obligació *haver de* seguida d'infinitiu: «Per què calen quan s'és bonic?» (p. 65) o «On té tot el que ha de tenir?» (p. 96).⁵ Sembla, doncs, que Mercè Rodoreda era conscient de la por de Pompeu Fabra que «la perífrasi verbal *haver-hi que*» estigués «amençant de mort el verb *caldre*» i, al seu torn, el castellanisme *tenir que* estigués «estenent-se en perjudici de *haver de*» (CF 515).

En ocasions més comptades recorregué també, com defensava Fabra, al futur d'indicatiu en les subordinades adverbials introduïdes pel relatiu *quan*, en comptes del present de subjuntiu, usat en castellà (CF 108). N'és un exemple «Només es tancaran quan vostè voldrà» (p. 110).

Són força els casos en què l'autora vacil·là i la novel·la no s'adequa a la norma. Per contrast amb el que afirmava Fabra en la *Gramàtica catalana* sobre «evitar curosament el defecte, no rar en la llengua parlada, consistent a usar *amb* en lloc de *en* o de *a*» (Fabra, 1995 [1918], p. 115), l'intercanvi de les preposicions *en* i *amb* és freqüent en l'obra, tot i que Rodoreda no sempre cometés aquest error. Tant s'hi troben oracions de l'estil «Penso només amb el que veig» (p. 158) com d'altres de normatives del tipus «Pensin en la mort» (p. 92). Tal com s'observa en aquests exemples, la vacil·lació principal la trobem en complements regits pel verb *pensar*; amb tot, hi ha errades puntuals acompanyant altres verbs: «Digui'm, doncs: si no llegeix novel·les, en què passa el temps?» (p. 76).

Hi ha, a més, contradiccions en els usos de *per* i *per a* davant d'infinitiu. El més habitual és trobar-hi escrit *per a* en aquells casos en què l'infinitiu representa el fi i alhora el motiu de «l'acció expressada per un verb anterior», al contrari del criteri de Fabra, que preferia «la preposició simple *per* a la composta *per a*» en

5 Els signes de puntuació sovint apareixen espaiats en l'edició de referència. Els normalitzem d'acord amb els usos vigents. Altres errades o incongruències ortotipogràfiques i ortogràfiques de les oracions han d'atribuir-se a l'original.

aquests contextos (Fabra, 1995 [1918], p. 121). D'aquesta manera, a *Soc una dona honrada?* apareixen oracions com «Els Reis d'Orient fugen, per a no veure'ls mai més» (p. 41), però també com «He anat per cridar-los» (p. 178).

Aquest darrer exemple ens serveix per a constatar un problema transversal en tota la novel·la en els usos pronominals: en algun capítol sobta la manca de determinats pronoms necessaris en l'oració, malgrat que la qüestió més destacable d'aquests usos sigui l'alternança entre *li ho* i *l'hi* en tota l'obra. La recurrència de la combinació *l'hi* podria entendre's com un intent d'acostar el diàleg dels personatges a la parla espontània de la vida real, per exemple a «Ell: —Jo no dic mentides. Ella: —Qui l'hi prohibeix?» (p. 76). No obstant, la paradoxal proximitat amb l'oralitat, assolida amb una llengua del tot normativa, era encara ben lluny d'arribar al nivell de *l'escriptura parlada* de les obres rodoredianes de postguerra (Arnau, 1979, p. 112).

L'ús de *li ho*, però, és més habitual a *Soc una dona honrada?*: «Demà li ho pregaré» (p. 139), «Tinc interès a dir-li-ho» (p. 141), entre d'altres. Rodoreda s'adequà, generalment, al que postulava Fabra en les CF, on defensava «l'admissió de *li ho* i el manteniment de *la* (sense elisió de la seva *a*) davant *hi*» per tal que «les formes *l'hi*, *la hi* i *li ho*» no es confonguessin «totes tres en una sola forma, *l'hi*» (129).

A part, l'autora també va escriure la combinació *l'hi* per a substituir un únic element; un error sobre el qual Fabra ja havia advertit expressament: «Si [...] denotem un sol complement, havem d'escriure *li*; si denotem amb ella dos complements, havem d'escriure *l'hi*» (CF 125). Cal subratllar que Rodoreda només va fer aquesta errada en oracions amb verbs psicològics estatius, tal com observem en «L'hi ha sabut greu; ho he comprès» (p. 71) i «No l'hi dolgui: jo no faig més que el que vostè vol» (p. 145).

Una altra vacil·lació de l'escriptora la trobem en la concordança del participi, sobretot en els masculins plurals: escriví oracions com «Jo n'havia menjada d'herba» (p. 45) o «Si bonament han vingut als meus braços jo els he tancats, i si no, paciència» (p. 67), encara que també «Què diria si sabés que els llavis que ell besa [...] un altre home els ha besat?» (p. 148). La tendència més freqüent de *Soc una dona honrada?* és, malgrat tot, la de fer la concordança. L'ús s'adequava a les preferències fabrianes, que contrastaven amb la predilecció general dels escriptors catalans, que feien «cada dia menys la concordança» i que el Mestre criticà en diverses ocasions, també després de la publicació de la novel·la (CF 909).

Paradoxalment, en un intent d'allargar les oracions i d'encadenar el discurs potser ja aleshores per a buscar-hi un caire oral, l'escriptora va provocar l'efecte contrari al desitjat fent ús també de gerundis de posterioritat, que Fabra rebutjà —encara que no emprant aquest terme en concret— (CF 597). D'entre aquests llargs passatges se'n pot fer ressaltar, a tall d'exemple, el següent: «unes mitges

llargues que em feien picor a les cames i que les lligacames, com uns tentacles de pop, feien aguantar tivants, convertint-me en un ninot de cartó sense joc ni moviment» (p. 53).

Per acabar amb les vacil·lacions més notables, irregularment es compleix la caiguda de preposició davant d'un *que* completiu, assenyalada en la *Gramàtica catalana* i defensada davant la penetració de les estructures sintàctiques castellanes a les CF. Fabra constata que «[n]o és correcte d'anteposar cap de les preposicions *a*, *de* i *en* a la conjunció *que*, encara que la proposició completiva introduïda amb aquesta conjunció correspongui a un complement introduït amb alguna d'aquelles preposicions» (1995 [1918], p. 130). Rodoreda, per contra, va escriure, entre d'altres: «Tan necessitada em creu de què algú em digui a tot "amén"?» (p. 77). Tot i així, a la novel·la hi apareixen més sovint oracions normatives: «Això em fa adonar que no sóc bona» (p. 146).

Ara bé, Rodoreda sí que segueix Fabra sistemàticament en una sèrie de qüestions. En la novel·la es fa un ús constant del possessiu *llur*, destacable perquè contrasta amb les intencions de naturalitzar el text i acostar-lo al llenguatge espontani, que marcaren el conjunt de la producció rodorediana. De tota manera, l'autora l'utilitza sempre segons la norma, o sigui, fent referència a més d'un posseïdor i sense cap article que el precedís (CF 71) (Fabra, 1995 [1918], p. 57): «Només hi ha un amor constant: el de les mares per llurs fills» (p. 179).

Per sobre de tot plegat destaca que recorregué a una possibilitat que Fabra no plantejà, i sobre la qual només Moll reflexionaria més tard, en les seves gramàtiques de 1937 i 1968: «*Llur* no sol anar precedit d'article quan el possessiu precedeix el nom, però sí quan el possessiu es col·loca darrere el nom: *he vist llur mare* o bé *he vist la mare llur*» (Coba, 1999, p. 203). I Rodoreda escrivia: «El metge li ha dit que amb els ingredients que hi ha posat és impossible que sigui eficaç; i tots dos s'han esgratinyat una mica, demostrant-li la ciència llur» (p. 80).

Fabra especifica, a part, que, davant una oració d'infinitiu amb funció de circumstancial, al verb no personal tant el pot introduir la preposició *a* com la preposició *en*, però que «és d'aconsellar que els escriptors es decantin decididament a favor de la segona» (1995 [1918], p. 119); és així com ho feu l'autora barcelonina durant tota la novel·la, per exemple a «Té raó en dir que el que no saben els altres no existeix?» (p. 115).

4. EL LÈXIC DE LA NOVEL·LA

Per a una anàlisi lingüística completa, cal caracteritzar el lèxic de *Soc una dona honrada?*, si bé la presència o absència de determinats mots en el DGLC no és equiparable a les inadequacions normatives vistes en l'anàlisi ortogràfica

i gramatical. La proporció de paraules que no hi apareixen respecte al total de la novel·la és ben petita. Podem partir, però, d'alguns exemples per a il·lustrar la varietat de motius pels quals no són al *Diccionari*, que Rodoreda consultà de ben segur al cap de poc temps que sortís (Escudero, 2018, p. 151).

Hi va escriure paraules com *trapacer* (p. 5), que ni tan sols com a forma normativa amb *-ss-* no apareixia al *Diccionari* de 1932. En canvi, sí que apareixia ja abans al *Diccionari de la llengua catalana ab la correspondencia castellana y llatina*, de Pere Labèrnia (1839-1840, s. v. *trapacer*), i al DCVB, amb remissió a l'entrada de *trapasser* (DCVB, s. v.). L'autora també va recórrer a *trapaceria* (p. 5) —o *trapasseria*—, terme que no apareix al DCVB i que encara avui dia només consta al Labèrnia (1839-1840, s. v.). Fora bo d'aprofundir en un futur en la relació de l'autora amb aquest diccionari de referència del segle XIX i, amb edicions diverses, de començaments del segle XX.

Així, el lèxic no recollit al *Diccionari* també compta amb formes probablement vives en el moment, com ara *xisclaner* (p. 169), o si més no formades a partir dels recursos de creació lèxica de la llengua com *ensarronaire* (p. 92), *sexualisme* (p. 157) o *manyagement* —aquest darrer, en tant que adverbí, present al DCVB (s. v.). L'autora utilitzà formes analògiques populars com *omplenar*, mot resultant de l'encreuament entre *emplenar* i *omplir* (DCVB, s. v.), la formació del qual Fabra mateix va explicar en les CF (634). Hi apareixen, a més, col·loquialismes com *encostipat* (p. 131, 133) o *gènit* (p. 142).

Les formes populars contrasten amb usos marcadament literaris o cultes, com ara *pesombre* (p. 18), sinònim de *malson*, recollit tan sols al DCVB (s. v.), *qualsevulga* (p. 128) o *a l'ensem* (p. 149), expressió cultista popularitzada en l'època, incorrecta, utilitzada com a equivalent de l'adverbí *ensem*. El lèxic també reflecteix, per tant, el caràcter contradictori del model de llengua de l'obra: la tensió entre l'intent d'oralitat ficcionada i la fidelitat volguda a la norma sovint desencadena un resultat incoherent. Volent-se cenyir a la normativa en excés, Rodoreda de vegades caigué en usos arcaïtzants que l'allunyaven de l'anelhada —i, després de la guerra, assolida— escriptura parlada.

Finalment, destaca la presència d'estrangerismes en la novel·la —per contrast amb la producció de després de l'exili—, com els gal·licismes *afrós* —d'*affreux*— (p. 53) i *liason* (p. 128), o l'anglicisme *smoking* (p. 99). Per influència del castellà, l'autora emprà alhora termes inadequadament: per exemple, *medi* en lloc de *mitjà* (p. 81, 82); una interferència que Fabra condemnà (CF 772).

5. CONCLUSIONS

Soc una dona honrada? és, segons l'anàlisi que acabem de detallar, una novel·la de contradiccions. A les inseguretats estilístiques de Mercè Rodoreda, més que lògiques si recordem que tot just s'introduïa en el món de la novel·la, les acompanyaven també les vacil·lacions en els usos lingüístics. En el cas de l'ortografia, s'hi observen força errades tot i haver-se publicat l'obra una vintena d'anys després de les *Normes ortogràfiques*; errades que, a més a més, Fabra intentà combatre en molts dels seus escrits.

Pel que fa a l'estudi gramatical, destaca la varietat de la casuística que presenta la novel·la, en què el seguiment de les recomanacions i preceptes fabrians és generalment inconstant i, sovint, incoherent. En el lèxic de l'obra s'hi emmiralla un estil en construcció, amb incongruències de registre i també, bastant puntualment, influències del castellà o altres llengües foranes. En definitiva, *a Soc una dona honrada?* Rodoreda és encara lluny de trobar l'equilibri entre normativa i oralitat, que definí la seva producció de postguerra i que l'ha caracteritzada com a escriptora fins a l'actualitat. En contra de la hipòtesi formulada a l'inici, l'estudi demostra que no s'adequà sistemàticament a la norma de Fabra en la seva *opera prima* novel·lística.

De cara a futures investigacions, convindria repetir aquesta anàlisi en les altres *primeres novel·les* posteriors —sobretot en les tres següents, que com se sap han gaudit d'un interès lingüístic menor que *Aloma*—; anàlisi que, a banda, podria dur-se a terme en clau quantitativa si s'apostés per la digitalització de les quatre primeres obres. La relació entre Mercè Rodoreda i Pompeu Fabra ha despertat, des de fa dècades, molt d'interès en la cultura catalana. En l'estudi de la relació entre les obres d'ambdós referents, però, queden encara molts camins per explorar.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- ARNAU, Carme (1979). «Les tècniques». A: ARNAU, Carme. *Introducció a la narrativa de Mercè Rodoreda: el mite de la infantesa*. Barcelona: Edicions 62, p. 109-115.
- COBA, Joan (1999). «Els adjectius possessius: teoria i problemes d'ús». Tesi doctoral. Departament de Filologia Catalana de la Universitat de València.
- CORTÉS, Carles (1997). «Les primeres novel·les de Mercè Rodoreda (1932-1936)». Tesi doctoral. Departament de Filologia Catalana de la Universitat d'Alacant.
- DCVB = ALCOVER, Antoni Maria; MOLL, Francesc de Borja (1930-1962). *Diccionari català-valencià-balear*. 10 vol. Palma: Moll.

- DOMINGO, Maite; GINEBRA, Jordi (2008): «La llengua de l'obra dramàtica de Joan Puig i Ferreter. Reflexions i comentaris». A: GRAELLS, Guillem-Jordi; JULIÀ, Lluïsa; ESCANDELL, Dari; DOMINGO, Maite; GINEBRA, Jordi, BARGALLÓ, Josep; BAIXERAS, Josep A. *Puig i Ferreter. Cinquanta anys després*. Tarragona: Arola Editors, p. 91-110.
- (2012). «El codi gramatical de Fabra i la praxi dels escriptors. A propòsit de Puig i Ferreter». A: PRADILLA, Miquel Àngel (ed.), *Fabra, encara. Actes del III Col·loqui Internacional «La lingüística de Pompeu Fabra»* (Tarragona, 17, 18 i 19 de desembre de 2008). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 61-71.
- ESCUDERO, Trinidad (2018). «Els autors i la normativa fabriana: el cas concret de Mercè Rodoreda». A: PRADILLA, Miquel Àngel (ed.). *Comunitat lingüística i norma*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, p. 151-157.
- (2021). «La recepció i la divulgació de l'obra de Mercè Rodoreda: de les primeres novel·les a *Mirall trencat*». Tesi doctoral. Departament de Filologia Catalana de la Universitat de València.
- FABRA, Pompeu (1932). *Diccionari general de la llengua catalana*. Barcelona: Llibreria Catalònia.
- (1995 [1918]). *Gramàtica catalana*. Facsímil de la 7a edició. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- (2007 [1913]). *Normes ortogràfiques*. A: FABRA, Pompeu. *Obres completes*. Direcció de Jordi Mir i Joan Solà. Vol. iv. Barcelona/València/Palma: Proa / Edicions 62 / Edicions 3 i 4 / Moll, p. 187-206.
- (2010): *Converses filològiques*. A: FABRA, Pompeu. *Obres completes*. Direcció de Jordi Mir i Joan Solà. Vol. vii. Barcelona/València/Palma: Proa / Edicions 62 / Edicions 3 i 4 / Moll, p. 133-947.
- LABÈRNIA, Pere (1839-1840). *Diccionari de la llengua catalana ab la correspondència castellana y llatina*. 2 vol. Barcelona: Estampa dels Hereus de la V. Pla.
- REAL, Neus (2005). *Mercè Rodoreda: l'obra de preguerra*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- RODOREDA, Mercè (1932). *Sóc una dona honrada?* Barcelona: Llibreria Catalònia.